

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

**Kinder
rechten
commissariaat**
Geeft kinderen een stem

Van goede praktijk naar structurele beleidsmaatregel:

Beleidsvoorstellen naar voorbeeld

van het onthaal van Oekraïners op de vlucht

Het **Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens (FIRM)** werd opgericht bij Wet van 12 mei 2019 en heeft tot doel bij te dragen tot de bescherming en de bevordering van de mensenrechten in België. Het FIRM heeft de wettelijke opdracht om de dialoog voor de bevordering en de bescherming van de fundamentele rechten te ontwikkelen. In dat kader stimuleert het FIRM overleg met en tussen alle actoren die zich bezighouden met aangelegenheden die verband houden met de fundamentele rechten. In uitoefening van die opdrachten heeft het FIRM deze beleidsnota, die geschreven werd met de betrokken instellingen met een mandaat inzake mensenrechten, gefaciliteerd.

Myria, het federaal Migratiecentrum, is een onafhankelijke overheidsinstelling, die waakt over de grondrechten van vreemdelingen, met een bijzondere aandacht voor vreemdelingen in detentie. Myria stimuleert de strijd tegen de mensenhandel en mensensmokkel, is onafhankelijk nationaal rapporteur mensenhandel en treedt op in rechte in zaken betreffende mensenhandel en mensensmokkel. Myria informeert overheden over de aard en de grootte van migratiestromen. Het komt op voor een overheidsbeleid dat steunt op kennis van feiten en respect voor mensenrechten.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting is een interfederale en onafhankelijke publieke instelling die tot taak heeft de effectiviteit van de uitoefening van de grondrechten in situaties van armoede en bestaansonzekerheid te evalueren. Het Steunpunt tot bestrijding van armoede werd opgericht door een Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten. Bij die gelegenheid hebben de wetgevers het Steunpunt tot bestrijding van armoede een mandaat van bescherming van mensenrechten toevertrouwd. Dit mandaat werd gegeven op basis van de vaststelling dat armoede op een ernstige manier afbreuk doet aan de waardigheid en aan de gelijke en onvervreembare rechten voor alle personen en van het gemeenschappelijk doel dat door de wetgevers werd vastgelegd, met name het herstellen van de voorwaarden voor de menselijke waardigheid en de uitoefening van de rechten van de mens.

Unia is een onafhankelijke openbare instelling die discriminatie bestrijdt en gelijkheid in België bevordert, en is internationaal erkend als nationale mensenrechteninstelling (NHRI met B-status). Unia verdedigt de gelijke en inclusieve participatie van alle mensen in alle sectoren van de samenleving en ziet erop toe dat de mensenrechten in België worden gerespecteerd. In dit kader helpt Unia mensen die zich gediscrimineerd voelen, door hen juridische ondersteuning te bieden en strijdt zij onder meer tegen discriminatie op grond van het beschermde criterium van nationale afkomst.

Kinderrechtencommissariaat (KRC) is als onafhankelijke instelling opgericht door het Vlaams Parlement en waakt over de rechten van het kind in Vlaanderen. Het detecteert signalen van kinderen, jongeren, ouders en professionals. Het onderzoekt klachten over schendingen van de rechten van het kind en geeft, op basis van het Internationaal Verdrag inzake de rechten van het kind, advies aan het Vlaams Parlement en andere beleidsmakers.

Le Délégué général aux droits de l'enfant (DGDE) : is een onafhankelijke openbare instelling die bij decreet van 20 juni 2002 en bij besluit van 19 december 2002 in de Franse Gemeenschap is opgericht. Haar algemene opdracht is de rechten en belangen van kinderen te beschermen.

Inhoudstafel

1. Inleiding
 2. Effectieve toegang tot het aanvragen van bescherming: uitbreiding registratiecapaciteit en eerste opvang voor mensen op de vlucht
 3. Sociale rechten
 - a. Recht op wonen
 - b. Statuut samenwonenden
 4. Diensten
 - a. Toegang tot (basis)bankdiensten
 - b. Toegang tot andere goederen of diensten
 5. Toegang tot tewerkstelling
 6. Conclusie
- Overzicht aanbevelingen

1. Inleiding

In maart 2022 activeerde de Raad van de Europese Unie voor het eerst de richtlijn tijdelijke bescherming uit 2001¹, om in een tijdelijke status te voorzien voornamelijk voor Oekraïners en voor personen die in Oekraïne bescherming genieten, en hun kerngezin.² De Belgische overheden gingen meteen over tot actie en er werd in snel tempo een nieuwe procedure uitgewerkt, infrastructuur opgezet voor registratie en massaal personeel ingezet.

In de weken en maanden die daarop volgden zagen we een hartverwarmende solidariteit. Publieke overheden, en privé-actoren namen allerhande initiatieven om het onthaal van Oekraïners en hun kinderen die de oorlog ontvluchten zo menselijk en vlot mogelijk te laten verlopen. Naast de infrastructuur opgezet voor de registratie, en het organiseren van noodopvang, gaat het onder meer om het faciliteren van samenwonen van verschillende gezinnen zonder inkomensverlies, gratis toegang of aan verminderd tarief tot (anders betalende) vrijetijdsbesteding, en openbaar vervoer, uitzonderlijke toelage voor bijkomende voogden voor niet-begeleide minderjarigen³, etc.

We verwelkomen deze initiatieven, zowel van de overheid als van de burgers en bedrijven, gezien ze mensen helpen hun plaats te vinden in ons land in deze voor hen bijzonder moeilijke periode. Talrijke van deze opvang- en ondersteuningsmechanismen werden in het kader van die tijdelijke beschermingsrichtlijn opgezet. Niettemin kunnen sommige initiatieven, die strikt gezien buiten het toepassingsgebied vallen van de richtlijn, vragen opwerpen over een verschil in behandeling, voornamelijk op grond van nationaliteit. Deze asymmetrie, die in sommige gevallen gerechtvaardigd is, kan tot misverstanden en situaties van ongelijkheid leiden tussen Belgische en niet-Belgische kwetsbare personen, met name op het gebied van huisvesting, integratie of gezondheidszorg.

In deze nota identificeren het FIRM, Myria, Unia, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, het Kinderrechtencommissariaat en de Délégué général aux droits de l'enfant (DGDE) een aantal van deze tijdelijke maatregelen en/of initiatieven genomen in het kader van het onthaal van mensen op de vlucht uit Oekraïne als goede praktijk en die uitgerold zouden kunnen worden als structurele beleidsmaatregel om ook andere mensen op de vlucht, of kwetsbare mensen ten goede te komen. Soortgelijke maatregelen kwamen in nasleep van de overstromingen in juli 2021 ook al naar voren, onder meer rond het statuut voor samenwonenden. Crisissituaties tonen dus aan dat de overheid snel tot creatieve oplossingen kan komen. Daarnaast heeft de aanpak van deze crisis ook een aantal structurele problemen blootgelegd die lange termijn oplossingen vragen.

¹ Raad van de Europese Unie, Uitvoeringsbesluit (EU) 2022/382 van de Raad van 4 maart 2022 tot vaststelling van het bestaan van een massale toestroom van ontheemden uit Oekraïne in de zin van artikel 5 van Richtlijn 2001/55/EG, en tot invoering van tijdelijke bescherming naar aanleiding daarvan, beschikbaar op: <https://bit.ly/3oh9xEo> ; Het is van toepassing op 1) Oekraïense onderdanen en hun gezinsleden die vóór 24 februari 2022 in Oekraïne hun hoofdverblijfplaats hadden en 2) Staatlozen en onderdanen van andere derde landen dan Oekraïne, die vóór 24 februari 2022 in Oekraïne internationale bescherming of daarmee gelijkgestelde nationale bescherming genoten, en hun gezinsleden die vóór 24 februari 2022 hun hoofdverblijfplaats in Oekraïne hadden.

² Via deze uitzonderlijke procedure kunnen de lidstaten onmiddellijk specifieke tijdelijke bescherming verlenen aan deze ontheemden, om te vermijden dat de asielinstanties die de situatie van verzoekers om internationale bescherming onderzoeken, overbelast raken.

³ Ministerraad, Oekraïne: uitzonderlijke toelage voor bijkomende voogden voor niet-begeleide minderjarigen, 1 juli 2022, beschikbaar op: <https://bit.ly/3On0qgf>

Concreet stellen de ondertekenaars onder meer aanbevelingen voor om:

- De registratiecapaciteit en eerste opvang voor mensen op de vlucht uit te breiden zodat ook andere mensen op de vlucht onmiddellijke toegang hebben tot de (voor hen toepasselijke) beschermingsprocedure;
- Te investeren in een sociaal rechtvaardig woonbeleid door prioritair en versneld werk te maken van een groter en toegankelijk aanbod aan betaalbare en kwaliteitsvolle woningen, zowel binnen de publieke als de private huurmarkt;
- Op basis van de ervaringen tijdens verschillende crisissen de mogelijkheid te voorzien om maatregelen met betrekking tot woonoplossingen en het statuut samenwonende structureel in te voeren.

We hopen dat de beleidsmakers met de start van dit parlementaire jaar geïnspireerd zijn door de aanbevelingen in dit document, en een aantal van de tijdelijke en specifieke maatregelen zullen omzetten in structurele maatregelen zodat meer kwetsbare mensen en kinderen de nodige ondersteuning kunnen krijgen.

Belgen zijn immers solidair met mensen in nood, evenals hun overheden. Laat ons dus op dat kapitaal verder bouwen ten voordele van alle kwetsbare groepen.

2. Effectieve toegang tot het aanvragen van bescherming : uitbreiding registratiecapaciteit en eerste opvang voor mensen op de vlucht

Wat was het knelpunt?

Door de start van de oorlog in Oekraïne op 24 februari 2022 werden de Europese Unie en België geconfronteerd met een plotse, grote aankomst van personen die Oekraïne ontvluchtten, en bescherming en opvang vroegen. Voor het eerst werd op Europees niveau de richtlijn tijdelijke bescherming uit 2001 geactiveerd⁴, die in een tijdelijke status voorziet voornamelijk voor Oekraïners en voor personen die in Oekraïne bescherming genieten, en hun kerngezin.⁵ De Belgische overheden moesten op heel korte tijd een nieuwe procedure in de praktijk omzetten voor de registratie van duizenden ontheemden, alsook de organisatie van (nood)opvang regelen.

Welke maatregelen werden genomen?

De Belgische overheden gingen meteen over tot actie (zelfs voor de eigenlijke activatie van de richtlijn). In snel tempo werd een nieuwe procedure uitgewerkt, infrastructuur opgezet voor registratie en massaal personeel ingezet. Op amper een week tijd, en daags na de Europese beslissing tot activatie

⁴ Raad van de Europese Unie, Uitvoeringsbesluit (EU) 2022/382 van de Raad van 4 maart 2022 tot vaststelling van het bestaan van een massale toestroom van ontheemden uit Oekraïne in de zin van artikel 5 van Richtlijn 2001/55/EG, en tot invoering van tijdelijke bescherming naar aanleiding daarvan, beschikbaar op: <https://bit.ly/3oh9xEo>

⁵ Via deze uitzonderlijke procedure kunnen de lidstaten onmiddellijk specifieke tijdelijke bescherming verlenen aan deze ontheemden, om te vermijden dat de asielinstanties die de situatie van verzoekers om internationale bescherming onderzoeken, overbelast raken.

van de richtlijn, opende begin maart een tijdelijke site voor registratie (Jules Bordet Instituut). Op 14 maart verhuisde het registratiecentrum naar Paleis 8 op de Heizel, waar de capaciteit op korte tijd spectaculair werd opgeschaald. Indien nodig zouden er tot 3.500 personen per dag kunnen worden geregistreerd. Tussen 10 maart 2022 en 10 juli 2022 werd aan iets meer dan 50.000 mensen een attest tijdelijke bescherming afgeleverd.⁶

De verplaatsing van het registratiecentrum naar de Heizel zorgde voor minder wachtrijen en meer plaats en betere voorzieningen (toiletten, wachtruimtes binnen, ruimte om kinderen te laten spelen, etc.). In maart 2022 was het registratiecentrum op de Heizel 7 dagen op 7 open, van 8u30 tot 17u30 uur, later werd dat 8u30 tot 16u op werkdagen omdat het aantal aankomsten verminderde.

Er werd ook van bij aanvang noodopvang⁷ op poten gezet, en op het ogenblik dat de openingsuren van het registratiecentrum werden aangepast, werd ook noodopvang beschikbaar voor wie toekwam tijdens het weekend. Burgers werden ook opgeroepen: zij konden zich bij de gemeente aanmelden indien ze een opvang/slaapplaats konden aanbieden in hun huis.

Naar een meer structurele maatregel om snelle toegang tot (internationale) bescherming te waarborgen

Het FIRM, Myria, Unia, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, het Kinderrechtencommissariaat en de DGDE verwelkomen de proactieve houding van de Belgische autoriteiten om snel bescherming te bieden aan mensen die de oorlog in Oekraïne ontvlucht(en).⁸ De flexibiliteit en inzet van de gemobiliseerde ambtenaren waren opvallend. Het is evenwel nodig dezelfde flexibiliteit en mobilisatie aan de dag te leggen voor de opvang en registratie van verzoekers om internationale bescherming⁹, die sinds het najaar van 2021 opnieuw bijzonder problematisch zijn. Omdat de registratie- en opvangcapaciteit onvoldoende is moe(s)ten vele alleenstaande mannen nachten op straat doorbrengen. De voorzieningen aan het aanmeldcentrum (Klein Kasteeltje) en sinds eind augustus aan het registratiepunt van de Dienst Vreemdelingenzaken (Pacheco) zijn bovendien veel beperkter. Het centrum is toegankelijk op weekdays van 8u30 tot 9u. Aan het aanmeldcentrum is er geen beschutting, aanvankelijk geen toilet, en later slechts enkele urinoirs (aan het registratiepunt van Dienst Vreemdelingenzaken zijn wel enkele mobiele toiletten), en geen speel- of zitruimte.

⁶ Zie: Dienst Vreemdelingenzaken, Maandelijkse Cijfers over Tijdelijke Bescherming, beschikbaar op: <https://bit.ly/3v24bAB>

⁷ De regio's en de gemeenten werden meteen verantwoordelijk voor de grote opdracht van de vervolgoopvang.

⁸ Zie ook: Gezamenlijke communicatie van Myria, Unia, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM) en het Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens (FIRM), Oorlog in Oekraïne: samen naar een daadwerkelijke bescherming voor mensen op de vlucht, 7 maart 2022, beschikbaar op onder meer: <https://bit.ly/3Op0oUS>

⁹ Zie ook: Myria, *Migratie in cijfers en in rechten 2022*, Katern *Internationale Bescherming*, september 2022, beschikbaar op : <https://bit.ly/3Bkimor>

Aanbeveling

Federale regering en de Staatssecretaris voor Asiel en Migratie, Dienst Vreemdelingenzaken	Bied alle verzoekers om internationale bescherming de procedurele waarborgen, flexibiliteit en faciliteiten die ook in het kader van de tijdelijke bescherming worden toegepast: <ul style="list-style-type: none">- Garandeer een daadwerkelijke toegang tot de procedure (door bijvoorbeeld extra personeel te voorzien indien er een verhoogde aankomst is, maar ook door de openingsuren aan te passen)- Garandeer voor verzoekers internationale bescherming het recht op opvang
--	--

3. Sociale rechten

Recht op wonen

Wat was het knelpunt?

Mensen die de oorlog in Oekraïne ontvluchten kunnen zich in België laten registreren om er tijdelijke bescherming en, indien nodig, onderdak te krijgen. De gemeentebesturen zijn verantwoordelijk voor het ter beschikking stellen en coördineren van tijdelijke huisvesting, met inbegrip van huisvesting die door privépersonen wordt aangeboden.¹⁰ De lokale besturen staan voor een grote uitdaging om de crisisopvang en doorstroom naar behoorlijke en betaalbare huisvesting tot een goed einde te brengen, gezien het groot gebrek aan degelijke en betaalbare woningen in ons land, zeker voor de meest kwetsbare groepen. Zij worden geconfronteerd met lange wachtlijsten en strenge voorwaarden op de sociale huurmarkt en met hoge huurprijzen en slechte woningen op de private huurmarkt. Daarbovenop bemoeilijken verschillende uitsluitingsmechanismen zoals selectie en discriminatie, uithuiszetting wegens onbewoonbaarheid en de non-take-up van bepaalde ondersteunende maatregelen de effectiviteit van het recht op wonen.¹¹

Welke maatregelen werden genomen?

In de verschillende gemeenschappen en gewesten werden inspanningen geleverd om bijkomende capaciteit op de huisvestingsmarkt te creëren voor mensen op de vlucht uit Oekraïne. In Vlaanderen gaat het om publieke gebouwen (met of zonder opknapwerken), specifieke slaapplekken (hotels, hostels, jeugdverblijfcentra, vakantieparken...) en nooddorpen (onder andere in Antwerpen en Mechelen).¹² In Wallonië vindt men huisvesting in collectieve accommodatie in de openbare, verenigings- en privésector en zocht men terreinen waar modulaire woningen kunnen worden gebouwd.¹³ Ook in Brussel worden collectieve en modulaire huisvestingsoplossingen tot stand

¹⁰ Zie: Dienst Vreemdelingenzaken, Registratie en opvang van ontheemden uit Oekraïne, 10 mei 2022, beschikbaar op: <https://bit.ly/3oePkir>

¹¹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2017), Burgerschap en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2016-2017, beschikbaar op: <https://bit.ly/2CyLbf3>

¹² Vlaanderen.be, Vlaanderen helpt Oekraïne, beschikbaar op: <https://bit.ly/3cofkW6>

¹³ Wallonie.be, Ukraine : stratégie régionale pour l'accueil des ressortissants ukrainiens, 11 maart 2022, beschikbaar op : <https://bit.ly/3RNOpD9>

gebracht.¹⁴ In de Duitstalige Gemeenschap werd een onderdeel van een vakantiedorp ter beschikking gesteld.¹⁵

Naar meer structurele maatregelen om het recht op wonen voor iedereen te realiseren

Unia heeft een aantal meldingen ontvangen van mensen die bezorgd zijn dat deze initiatieven alleen ten goede komen van mensen die de oorlog in Oekraïne ontvluchten, terwijl veel mensen, ook vluchtelingen van een andere herkomst, momenteel reële moeilijkheden ondervinden bij het vinden van huisvesting, door een ernstig gebrek aan betaalbare huisvesting, maar ook omdat zij het slachtoffer kunnen zijn van discriminatie op de woningmarkt.¹⁶

De ondertekenaars pleiten ervoor om het huisvestingsaanbod te versterken opdat op de verschillende noden, zowel van Oekraïense ontheemden, als andere vluchtelingen en kwetsbare groepen met een woonnood in België, kan worden ingegaan.¹⁷ Ook verschillende middenveldorganisaties vragen om het tijdelijk woonaanbod dat nu voor Oekraïense ontheemden wordt gecreëerd te gebruiken om de huurmarkt op termijn voor iedereen meer toegankelijk en betaalbaar te maken.¹⁸

Aanbevelingen

Het FIRM, Myria, Unia, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, het Kinderrechtencommissariaat en de DGDE roepen de overheden op om te investeren in een sociaal rechtvaardig woonbeleid door prioritair en versneld werk te maken van een groter en toegankelijk aanbod aan betaalbare en kwaliteitsvolle woningen, zowel op de sociale als op de private huurmarkt.¹⁹ De ondertekenaars formuleren de volgende aanbevelingen:

Ministers bevoegd voor wonen van de respectievelijke	Investeer in een versneld tempo in de bouw en renovatie van sociale woningen, aangepast aan diverse gezinsvormen.
--	---

¹⁴ Rudi Vervoort, Oekraïense vluchtelingen: het Brussels Gewest structureert zijn opvangmodel, 9 juni 2022, beschikbaar op: <https://bit.ly/3B46F5i>

¹⁵ BRF Nachrichten, Auffangzentrum für ukrainische Flüchtlinge: Worriken empfängt ab April bis zu 200 Menschen, 23 maart 2022, beschikbaar op: <https://bit.ly/3vlbo9p>

¹⁶ Voor het jaar 2019 stelt Unia op het gebied van huisvesting vast dat bijna de helft van de zaken die door Unia werden geopend wegens discriminatie, betrekking heeft op het criterium vermogen (42,7%). Daarna komen de zogenaamde "raciale" criteria (27,2%) en het handicapcriterium (13,9%). Er zij op gewezen dat Unia wordt geconfronteerd met een toename van het aantal zaken in de huisvestingssector, met 42% ten opzichte van het gemiddelde van de laatste vijf jaar. Het probleem van discriminatie bij de toegang tot huisvesting is verder bevestigd door recente studies in enkele Waalse steden* en in Antwerpen**. Uit de eerste studie blijkt dat sollicitanten met een Marokkaans klinkende naam in Wallonië in 28% van de gevallen worden gediscrimineerd ten opzichte van sollicitanten met een Belgisch klinkende naam. Uit het tweede onderzoek bleek dat 6 op de 10 Antwerpse vastgoedmakelaars niet discrimineren, maar dat 23% dit occasioneel en 18% systematisch doen.

*Prof. Dr. Pieter-Paul Verhaeghe, "Ethnic discrimination on the housing market of Wallonia : an explorative study", Departement of sociology, VUB, novembre 2020.

**Prof. Dr. Pieter-Paul Verhaeghe, Billie Martiniello, Abel Ghekiere, "Discriminatie door makelaars op de huurwoningmarkt van Antwerpen : de nulmeting", VUB, december 2020.

¹⁷ Zie ook een eerder gezamenlijke communicatie van Myria, Unia, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM) en het Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens (FIRM), Oorlog in Oekraïne: samen naar een daadwerkelijke bescherming voor mensen op de vlucht, 7 maart 2022, beschikbaar op onder meer: <https://bit.ly/3Op0oUS>

¹⁸ Beweging.net, Vlaams Huurdersplatform, Vlaams Netwerk tegen Armoede, Welzijnszorg, ORBITvzw, Vluchtelingenwerk Vlaanderen en Reset Vlaanderen, Oproep: Tijdelijke noodoplossingen voor Oekraïense vluchtelingen moeten verder reiken dan de korte termijn, 14 maart 2022, beschikbaar op: <https://bit.ly/3yXz4rn>

¹⁹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2017), Burgerschap en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2016-2017, beschikbaar op: <https://bit.ly/2CyLbf3>

Vlaamse en Waalse regering, de Staatssecretaris van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest belast met Huisvesting, en de Minister van de Duitstalige Gemeenschap bevoegd voor wonen	Voorzie in een huurpremie voor de huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning, met maximale aandacht voor de take-up ervan.
	Werk een huurprijmsomkadering in de private huur uit, op basis van de kwaliteit van de woningen en de controle ervan, in combinatie met instrumenten op het vlak van huurgarantie.
	Voer een effectief beleid tegen de leegstand van woningen.

Statuut samenwonenden

Wat was het knelpunt?

Mensen die de oorlog in Oekraïne ontvluchten kunnen zich in België laten registreren om er tijdelijke bescherming en, indien nodig, onderdak te krijgen. De gemeentebesturen zijn verantwoordelijk voor het ter beschikking stellen en coördineren van tijdelijke huisvesting, met inbegrip van huisvesting die door privépersonen wordt aangeboden.²⁰ Wanneer privépersonen mensen met het statuut van tijdelijke bescherming tijdelijk onderdak verschaffen, is in principe de reglementering rond het statuut samenwonenden van toepassing. Hieronder verstaan we alle situaties waarin mensen, omwille van het feit dat ze samenwonen, een lager bedrag ontvangen aan vervangings- of bijstandsuitkeringen of aan sociale toeslagen, correcties of voordelen, dan alleenstaanden, of er helemaal geen recht meer op hebben.²¹ Het Steunpunt tot bestrijding van armoede maakt een onderscheid tussen verschillende situaties: samenwonen met gezinsleden, solidaire burgers of woningdelers. In het geval van de opvang van Oekraïense mensen op de vlucht gaat het om de tweede situatie.

Welke maatregelen werden genomen?

Om de solidariteit met en opvang van mensen en hun kinderen met het statuut van tijdelijke bescherming uit Oekraïne te bevorderen, wordt samenwonen van huishoudens tijdens de periode van tijdelijke bescherming mogelijk gemaakt, zonder inkomensverlies - noch voor het opvanggezin, noch voor het opgevangen gezin – wanneer deze recht zouden hebben op sociale uitkeringen of voordelen.

- In het Rijksregister werd tijdelijk een nieuwe code wonen (LOG) 06 ‘tijdelijke bescherming’ aangemaakt in IT 141, die toelaat om de Oekraïense onderdanen die worden opgevangen in

²⁰ Zie: Dienst Vreemdelingenzaken, Registratie en opvang van ontheemden uit Oekraïne, 10 mei 2022, beschikbaar op: <https://bit.ly/3oePkir>.

²¹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, Memorandum voor de federale en regionale verkiezingen 2019 – Samenwonen erkennen, ondersteunen en aanmoedigen, december 2018, beschikbaar op: <https://bit.ly/3zm7ghL>

de woning, qua gezinssamenstelling te kunnen onderscheiden van het gastgezin.²² Ze worden dus ingeschreven als aparte huishoudens.²³

- Daarnaast wordt in Vlaanderen de Melding Tijdelijk Wonen of tijdelijke opvang²⁴, waarbij particulieren een deel van hun woning voor maximaal drie jaar delen met erkende vluchtelingen of personen met een onbewoonbaar verklaarde woning, toegepast op de opvang van Oekraïense vluchtelingen.²⁵

Naar meer structurele maatregelen om solidariteit door samenwonen voor iedereen mogelijk te maken

Het statuut samenwonende is een grote problematiek in de strijd tegen armoede en wordt door meerdere actoren aangeklaagd.²⁶ Het vormt immers een obstakel voor de effectiviteit van de rechten van mensen in armoedesituaties. Het hypothekeert niet alleen hun recht op een menswaardig bestaan, maar brengt ook hun recht op een gezinsleven en hun recht op een privéleven in gevaar. Uitzonderlijke of tijdelijke oplossingen voor deze kwestie, zoals hierboven beschreven of de niet-toepassing van het statuut samenwonenden bij tijdelijke werkloosheid²⁷ of het behoud van het statuut alleenstaande bij de opvang van slachtoffers van de overstromingen van juli 2021²⁸, zouden structureler, rechtvaardiger en consistenter moeten toegepast worden zodat ongelijkheden en discriminatie vermeden worden.

Aanbevelingen

In het Memorandum voor de federale en regionale verkiezingen van 2019²⁹ formuleerde het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting al een reeks aanbevelingen om solidariteit door samenwonen voor iedereen mogelijk te maken. De ondertekenaars ondersteunen deze aanbevelingen en vragen de betrokken beleidsmakers om de volgende aanbevelingen alsnog te realiseren:

Federale regering (zoals onder meer Minister van Pensioenen en Maatschappelijke Integratie, belast met	Verhoog het bedrag van de vervangings- en bijstandsuitkeringen voor samenwonenden, rekening houdend met de werkelijke schaalvoordelen. Deze verhoging dient substantieel te zijn zodat het een werkelijke ondersteuning van het samenwonen is en
--	--

²² FOD Binnenlandse Zaken, Omzendbrief Betreft: Inschrijving van de Oekraïense bevolking in de bevolkingsregisters onder het statuut van de tijdelijke bescherming, 9 maart 2022, beschikbaar op: <https://bit.ly/3yXB7f3>

²³ FOD Binnenlandse Zaken, Aanvulling bij de omzendbrief van 9 maart 2022 : Inschrijving van de Oekraïense bevolking in de bevolkingsregisters onder het statuut van de tijdelijke bescherming, beschikbaar op: <https://bit.ly/3aUXTft>

²⁴ FOD Binnenlandse Zaken, Algemene onderrichtingen betreffende het houden van de bevolkingsregisters, 31 maart 2019, beschikbaar op: <https://bit.ly/3IRxbkk>

²⁵ Zie: Vlaanderenwonen.be, U vangt Oekraïense vluchtelingen op in uw eigen woning, beschikbaar op: <https://bit.ly/3aTLxnS>

²⁶ Zie onder andere Verenigingen waar armen het woord nemen, vakbonden, Samenhuizen vzw, la Ligue des familles, Ensemble sous le même toit, 22 november 2018, beschikbaar op: <https://bit.ly/3RMH1lp>; Vivre Ensemble, Analyses : Statut cohabitant : à quand la fin ?, 2022, beschikbaar op : <https://bit.ly/3RN9KNm>; L'atelier des droits sociaux, Colocation et assurance chômage : vers plus de justice pour de nombreux demandeurs d'emploi ?, beschikbaar op : <https://bit.ly/3aPrKpw>

²⁷ RVA, Infoblad T2 : Tijdelijke werkloosheid wegens de coronapandemie of de oorlog in Oekraïne - periode tot 30.06.2022, beschikbaar op: <https://bit.ly/3OI24Pk>

²⁸ Vivre Ensemble, statut cohabitant à quoi la fin ?, 2022, beschikbaar op : <https://bit.ly/3RN9KNm>; Karine Lalieux, persbericht : Overstromingen : geen impact op de sociale uitkeringen bij het opvangen van slachtoffers van de overstromingen, 29 juli 2021, <https://bit.ly/3v2ssGW>

²⁹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, Memorandum voor de federale en regionale verkiezingen 2019 – Samenwonen erkennen, ondersteunen en aanmoedigen, december 2018, beschikbaar op: <https://bit.ly/3zm7ghL>

Personen met een handicap, Armoedebestrijding en Beliris; Minister van Sociale zaken)	mensen niet langer (uit financiële noodzaak) de voorkeur geven alleenstaand te blijven.
Federale regering, regeringen van de respectievelijke gemeenschappen en gewesten	Voer een onderzoek op interfederaal niveau waarbij de voordelen en eventuele nadelen worden berekend, zowel van een verhoging van het uitkeringstarief voor samenwonende op basis van de reële schaalvoordelen als van een gelijkstelling aan het tarief voor alleenstaande, zowel op het vlak van publieke uitgaven en inkomsten (wegvallen van controles, vrijkomen van woningen...) als voor de betrokken personen (meer koopkracht, solidariteit, sociaal netwerk, ...) en de samenleving als geheel. Op die manier komt een correct beeld van de werkelijke kost tot stand.
Federale regering, regeringen van de respectievelijke gemeenschappen en gewesten	Voorzie - op basis van de ervaringen tijdens de verschillende crisissen - de mogelijkheid om interessante maatregelen met betrekking tot woonoplossingen en het statuut samenwonende structureel in te voeren.

4. Diensten

Toegang tot (basis)bankdiensten

Wat is het knelpunt?

Myria wordt sinds verschillende jaren regelmatig gecontacteerd, zowel vanuit het middenveld, door sociale diensten als door particulieren over problemen die vreemdelingen ondervinden bij de toegang tot bankdiensten. Myria kaartte dit reeds aan in het verleden.³⁰ Myria merkte op dat toegang tot (basis)bankdiensten ook voor de Oekraïners geen evidentie is.

Welke maatregel werd genomen?

Febelfin, die de financiële sector vertegenwoordigt, communiceerde in het begin van de Oekraïne-crisis³¹ dat Oekraïners die hun land verlaten hebben omwille van de oorlog recht hebben op een basisbankdienst. Dit initiatief is echter geen gunst, aangezien volgens het Wetboek Economisch recht elke consument die legaal in een lidstaat verblijft recht heeft op een basisbankdienst.³² Hieronder vallen onder meer verzoekers om internationale bescherming en vluchtelingen. Dat personen met een tijdelijke beschermingsstatus eveneens beroep kunnen doen op een basisbankdienst vloeit op deze manier voort uit de wet.

De communicatie springt in het oog aangezien in de praktijk vele verzoekers om internationale bescherming en vluchtelingen moeilijkheden ondervinden om effectief een basisbankdienst te openen

³⁰ Zie onder meer: Myria, Myriadoc Vreemdeling zijn in België in 2016, december 2016, p. 11, beschikbaar op: <https://bit.ly/3ztnAxi>; Samen met Unia volgt Myria deze problematiek al jaren op en werden de problemen al herhaaldelijk aangekaart bij de verschillende actoren.

³¹ Febelfin, "Belgische banken bieden Oekraïense vluchtelingen basisbankdienst aan", 9 maart 2022, zie ook: <https://bit.ly/3ztnlNj>

³² Art. VII. 57 § 2 Wetboek Economisch Recht.

ook al hebben ze het recht.³³ Myria verwelkomde het initiatief van Febelfin maar benadrukte dat alle legaal verblijvende personen toegang moeten blijven krijgen tot basisbankdiensten.³⁴

Verder is het echter niet duidelijk waarom Oekraïners met een A-kaart geen toegang zouden kunnen hebben tot een gewone bankrekening indien men identiteitsdocumenten kan voorleggen bv. een internationaal paspoort. Een automatische doorverwijzing naar de basisbankdienst zoals gecommuniceerd werd door Febelfin volstaat dus niet. Myria schreef de bevoegde Ministers, de Staatssecretaris voor Asiel en Migratie en Febelfin aan.

Waarheen moet het beleid?

Het FIRM, Myria, Unia, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, het Kinderrechtencommissariaat en de DGDE bevelen aan om de toegang tot een (basis)bankdienst zo ruim mogelijk toe te passen voor vreemdelingen en specifiek voor mensen in een preciaire verblijfssituatie. Dit vraagt zowel beleidsmaatregelen, zoals het verzamelen van meer kennis bij de beleidsmakers over de knelpunten, en het laagdrempeliger maken van de klachtenprocedure. Maar ook banken dienen de bestaande wetgeving correct(er) toe te passen in de praktijk.

Zoals Febelfin meldde in het persbericht is de toegang tot een bankrekening essentieel om te kunnen deelnemen aan het dagelijks leven in onze maatschappij. Wij menen dat dit uiteraard geldt voor personen die de oorlog in Oekraïne ontvlucht zijn maar ook zeker voor anderen zoals bv. verzoekers om internationale bescherming of vluchtelingen.

Aanbeveling

Banken, Febelfin, Minister van Economie en Werk	Pas de toegang tot een (basis)bankdienst zo ruim mogelijk toe voor vreemdelingen en specifiek voor mensen in een preciaire verblijfssituatie.
--	---

Toegang tot andere goederen of diensten

Wat is het knelpunt?

Een aantal amusementsbedrijven, vervoersmaatschappijen en scholen die cursussen Frans of Nederlands aanbieden, hebben Oekraïense mensen op de vlucht gratis of tegen gereduceerd tarief toegang of diensten aangeboden. Unia heeft hierover verschillende meldingen ontvangen. Ook al zijn de beslissingen van deze bedrijven met de beste bedoelingen genomen, in werkelijkheid ontstaat hierdoor een situatie die als discriminerend kan worden beschouwd. Initiatieven ten behoeve van mensen in kwetsbare situaties zijn noodzakelijk, maar mogen geen onderscheid tussen hen creëren.

Naar een gelijke behandeling van mensen in vergelijkbare situaties

³³ Zie hierover: Le Soir, "Le service bancaire de base, un droit complexe à exercer pour les demandeurs d'asile", , 13 juli 2021, beschikbaar op : <https://bit.ly/3PE88RL>. Zie verder : Myria, Een gewone bankrekening op een basisbankrekening openen, beschikbaar op: <https://bit.ly/3PCCW7K>

³⁴ Myria, Twitterpost van 10 maart 2022, "Myria juicht het initiatief van @Febelfin toe maar herinnert eraan dat het voor alle asielzoekers en erkende vluchtelingen essentieel blijft om toegang te krijgen tot #basisbankdiensten. beschikbaar op: <https://bit.ly/3vpmAYD>

Bij gebrek aan een wettelijk of reglementair kader dat een gedifferentieerde behandeling rechtvaardigt, kunnen nationaliteit en/of verblijfsvergunning op zich geen voordeel voor Oekraïners rechtvaardigen voor de toegang tot goederen of diensten, of ze nu openbaar of privé zijn. De wens om een bepaalde categorie mensen gastvrij en/of genereus te behandelen, doet geen afbreuk aan de noodzaak om de wettigheid, het doel en de evenredigheid ervan te toetsen, zoals de antidiscriminatiewetgeving vereist.

Aanbeveling

Elk openbaar of privaat bedrijf dat goederen en diensten levert	Bied de kortingen of vrijstellingen aan alle personen aan wier status kan worden gelijkgesteld met die van Oekraïners (die vaak het statuut van tijdelijke bescherming hebben), bijvoorbeeld aan andere vreemdelingen, al dan niet minderjarig, met een verblijfsrecht om een soortgelijke reden (internationale bescherming, status van niet-begeleide minderjarige, slachtoffer van mensenhandel of -smokkel, ...)
---	--

5. Toegang tot tewerkstelling

Positieve actie

Wat is het knelpunt?

Sommige werkgevers hebben arbeidsbemiddelaars benaderd met het verzoek hen Oekraïense kandidaat-werknemers te sturen. Hoewel het niet duidelijk is of alleen Oekraïense mensen daarvan kunnen genieten, maar bestaat dat risico echter wel.³⁵

In de geest van een bevoorrechte toegang van Oekraïners tot de arbeidsmarkt heeft Actiris van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht toestemming gekregen om Oekraïense mensen met het statuut van tijdelijke bescherming, die werk zoeken bij wijze van afwijking in een andere taal dan het Frans of het Nederlands te mogen ontvangen: het Engels.³⁶

Positieve actie ja, een gereserveerd aanbod nee

Het koninklijk besluit van 11 februari 2019 bepaalt de voorwaarden waaronder positieve actie mogelijk is.³⁷

Een maatregel tot positieve actie kan alleen worden uitgevoerd als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- er moet sprake zijn van een duidelijke ongelijkheid, die bijvoorbeeld kan worden aangetoond aan de hand van statistieken van een sector
- de opheffing van deze ongelijkheid moet worden aangeduid als een na te streven doelstelling
- de maatregel voor positieve actie moet tijdelijk van aard zijn en bedoeld zijn om te verdwijnen zodra het doel is bereikt
- de positieve actiemaatregel mag de rechten van anderen niet onnodig beperken.

³⁵ Meldingen ontvangen bij Unia.

³⁶ Zie: Actiris, "Actiris for Ukraine", beschikbaar op: <https://bit.ly/3B0olsN>

³⁷ Koninklijk besluit van 11 februari 2019 tot bepaling van de voorwaarden inzake positieve acties, B.S 1 maart 2019.

Het koninklijk besluit legt de procedure om een positieve actie te valideren vast.

Indien deze regels niet worden nageleefd, is het voorbehouden van banen voor mensen op basis van hun nationaliteit een door de antidiscriminatiewetgeving verboden vorm van discriminatie.

Aanbeveling

Aan de werkgevers	Maak gebruik van de wettelijke en reglementaire bepalingen om positieve acties te voeren ten behoeve van Oekraïense werkzoekenden of een andere groep die ervan zou kunnen genieten.
-------------------	--

6. Conclusie

Het FIRM, Myria, Unia, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, het Kinderrechtencommissariaat en de DGDE verwelkomen de snelheid waarmee de Europese Unie, de Belgische overheden (federale staat, de gefedereerde entiteiten en lokale overheden) en zijn inwoners hebben gereageerd om het onthaal van de slachtoffers van dit conflict te vergemakkelijken. We stellen vast dat de betrokken overheden vooruitgang hebben gemaakt op het gebied van de toegang tot bepaalde sociale rechten. Met deze nota kozen de ondertekenaars ervoor om een aantal van deze goede praktijken te onderlijnen, die omgezet kunnen worden naar beleidsmaatregelen waardoor ze een grote groep kwetsbare mensen en mensen op de vlucht ten goede kunnen komen. Daar waar sommige praktijken een snel antwoord kunnen bieden voor de problematische situaties die zich nu voordoen (registratiemogelijkheden en noodopvang voor alle (rechthebbende) verzoekers van internationale bescherming, meer mogelijkheden tot solidair samenwonen), hebben andere knelpunten en praktijken nogmaals aangetoond dat het wel degelijk mogelijk is een aantal structurele problemen aan te pakken, via maatregelen op korte, middellange en lange termijn (denken we bijvoorbeeld aan de krapte op de woningmarkt).

Tegelijk vragen het FIRM, Myria, Unia, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, het Kinderrechtencommissariaat en de DGDE de beleidsmakers waakzaam te zijn voor het mogelijks polariserende effect waartoe tijdelijke maatregelen gericht op een specifieke groep kunnen bijdragen. Er kan een gevoel van onrechtvaardigheid ontstaan door de verschillen in opvang tussen mensen op de vlucht onderling of tussen mensen op de vlucht en mensen in kwetsbare situaties. De overheid en haar vertegenwoordigers dienen niet alleen inclusief taalgebruik te hanteren naar alle personen die bescherming zoeken, maar ook zo inclusief mogelijk te zijn in de genomen beleidsmaatregelen.

Ook vragen het FIRM, Myria, Unia, het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, het Kinderrechtencommissariaat en de DGDE extra waakzaamheid voor de gevolgen van het conflict die burgers van Russische origine in België kunnen ondervinden. Ze dienen onder meer beschermd te worden tegen haatspraak en discriminerende praktijken.³⁸

³⁸ Zo ontving Unia een dertigtal meldingen die getuigen van de gevolgen van het conflict tussen Oekraïne en Rusland voor Russen of vermeende Russen, zoals pesteringen op school, conflicten, enz.

Wij hopen dat de beleidsmakers met de start van dit parlementaire jaar geïnspireerd zijn door de aanbevelingen in dit document, om werk te maken van meer structurele maatregelen waardoor meer kwetsbare mensen de nodige ondersteuning kunnen krijgen.

Overzicht aanbevelingen

Registratie en toegang tot (nood)opvang	
Federale regering, Staatssecretaris voor Asiel en Migratie, Dienst Vreemdelingenzaken	Bied voor alle verzoekers om internationale bescherming de procedurele waarborgen, flexibiliteit en faciliteiten die ook in het kader van de tijdelijke bescherming worden toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - Garandeer een daadwerkelijke toegang tot de procedure (door bijvoorbeeld extra personeel te voorzien indien er een verhoogde aankomst is, maar ook door de openingsuren aan te passen) - Garandeer voor verzoekers internationale bescherming het recht op opvang
Recht op wonen	
Ministers bevoegd voor wonen van de respectievelijke Vlaamse en Waalse regering, de Staatssecretaris van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest belast met Huisvesting, en de Minister van de Duitstalige Gemeenschap bevoegd voor wonen	Investeer in een versneld tempo in de bouw en renovatie van sociale woningen, aangepast aan diverse gezinsvormen.
	Voorzie in een huurpremie voor de huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning, met maximale aandacht voor de take-up ervan.
	Werk een huurprijsomkadering in de private huur uit, op basis van de kwaliteit van de woningen en de controle ervan, in combinatie met instrumenten op het vlak van huurgarantie.
	Voer een effectief beleid tegen de leegstand van woningen.
Statuut samenwonenden	
Federale regering (zoals onder meer Minister van Pensioenen en Maatschappelijke Integratie, belast met Personen met een handicap, Armoedebestrijding en Beliris; Minister van Sociale zaken)	Verhoog het bedrag van de vervangings- en bijstandsuitkeringen voor samenwonenden, rekening houdend met de werkelijke schaalvoordelen. Deze verhoging dient substantieel te zijn zodat het een werkelijke ondersteuning van het samenwonen is en mensen niet langer (uit financiële noodzaak) de voorkeur geven alleenstaand te blijven.
Federale regering, regeringen van de respectievelijke gemeenschappen en gewesten	Voer een onderzoek op interfederaal niveau waarbij de voordelen en eventuele nadelen worden berekend, zowel van een verhoging van het uitkeringstarief voor samenwonende op basis van de reële schaalvoordelen als van een gelijkstelling aan het tarief voor alleenstaande, zowel op het vlak van publieke uitgaven en

	inkomsten (wegvallen van controles, vrijkomen van woningen...) als voor de betrokken personen (meer koopkracht, solidariteit, sociaal netwerk, ...) en de samenleving als geheel.
Federale regering, regeringen van de respectievelijke gemeenschappen en gewesten	Voorzie - op basis van de ervaringen tijdens de verschillende crisissen - de mogelijkheid om interessante maatregelen met betrekking tot woonoplossingen en het statuut samenwonende structureel in te voeren.
Toegang tot (basis)bankdiensten	
Banken, Febelfin, Minister van Economie en Werk	Pas de toegang tot een (basis)bankdienst zo ruim mogelijk toe voor vreemdelingen en specifiek voor mensen in een preciaire verblijfssituatie.
Toegang tot andere goederen of diensten	
Elk openbaar of privaat bedrijf dat goederen en diensten levert	Bied de kortingen of vrijstellingen aan alle personen aan wier status kan worden gelijkgesteld met die van Oekraïners (die vaak het statuut van tijdelijke bescherming hebben), bijvoorbeeld aan andere vreemdelingen, al dan niet minderjarig, met een verblijfsrecht om een soortgelijke reden (internationale bescherming, status van niet-begeleide minderjarige, slachtoffer van mensenhandel of -smokkel, ...)
Toegang tot tewerkstelling	
Aan de werkgevers	Maak gebruik van de wettelijke en reglementaire bepalingen om positieve acties te voeren ten behoeve van Oekraïense werkzoekenden of een andere groep die ervan zou kunnen genieten.